

УДК [664.144/.149+664.6]:338.439.5(477):005.642.4

Кроніковський Д.О.кандидат технічних наук, доцент,
викладач кафедри автоматизації процесів управління
E-mail: kronikovsky@gmail.comНаціональний університет харчових технологій
вул. Володимирська, 68, м. Київ, Україна, 01601**АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА КОНДИТЕРСЬКУ
ПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ**

Кондитерська галузь є самодостатньою, сформованою і розвиненою. Для повного розуміння тенденцій формування ринку проведений аналіз всіх визначних формувальних економічних чинників, оцінений ступінь їх впливу, без врахування політичних факторів. Показано вплив кожного чинника на виробництво у вигляді матриці кореляційних зв'язків. Загальний висновок щодо ситуації та перспектив розвитку галузі розкрито в SWOT-аналізі.

Ключові слова: кондитерський ринок, чинники впливу, кореляційні зв'язки, SWOT-аналіз.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний кондитерський ринок України є одним з найбільших секторів харчової промисловості, характеризується стабільністю та стрімким зростанням, а також показує низький рівень вразливості до негативних спадів в економіці країни та світу в цілому. Сьогодні український кондитерський ринок майже нічим не відрізняється від європейського, оскільки вітчизняні виробники пропонують різноманітний асортимент кондитерської продукції

своїм споживачам, який становить близько 1000 найменувань. Тим самим постійно скорочуючи загальний імпорту солодощів в Україну. Сегментацію кондитерського ринку України умовно можна відобразити наступним чином: сегмент цукристих кондитерських виробів, сегмент борошняних кондитерських виробів і сегмент какаоїсних продуктів (рис.1).

Ціни на кондитерські вироби в Україні в період з 2007 по 2012 рік та в даний час постійно зростають у зв'язку зі збільшенням витрат виробництва. За даними

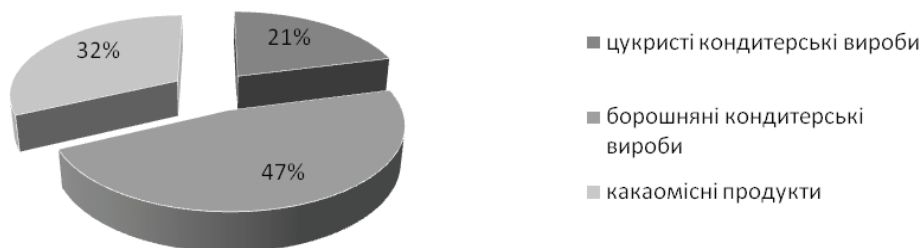

Рис. 1. Сегментація кондитерського ринку України

Державної інспекції з контролю за цінами, середні ціни на кондитерські вироби збільшилися за останні шість років на 71,4 %. Зростання у 2012 році спостерігалось на рівні 0,8 % (середній показник для всіх регіонів України).

Основними факторами, що впливають на потужність кондитерського сектора є демографія населення, ціни на сировину, заробітна плата в галузі, а також ціни на енергоресурси. Для повноцінного та системного розуміння тенденцій формування ринку проведений ґрунтовний аналіз всіх визначних формувальних ринкових чинників без врахування політичних факторів.

Чисельність населення України постійно зменшується, що безпосередньо впливає на потенціал україн-

ського внутрішнього ринку в цілому. Рис. 2 відображає пряму кореляцію між загальною чисельністю населення і споживанням кондитерських товарів.

Починаючи з 2006 року спостерігається поступове зниження чисельності населення України, кількість якого в 2012 році становила 45633 тис. осіб, тобто на 2,8 % менше, ніж на початку аналізованого періоду. Чітко простежується падіння обсягів внутрішнього споживання у 2012 році майже на 20 % порівняно з 2006 роком та зменшення внутрішнього споживання на особу на рік з 19,1 кг у 2006 році до 15,9 кг у 2012 році. Тож це є прямим доказом впливу демографічної ситуації в країні на рівень споживання населенням кондитерських виробів.

Рис. 2. Залежність між чисельністю населення і споживанням кондитерських товарів

Основне споживання кондитерських виробів середнього та дорогого цінового сегменту спостерігається в містах, що пов'язано з більш високим рівнем купівельної спроможності. На основі маркетингових та логістичних даних встановлено, що найбільшими споживачами кондитерської продукції є міста з населенням понад 100 000 жителів. В таких містах зосереджено близько 40 % від усього населення України.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Аналізом кондитерської галузі займалися такі науковці, як Тюха І.В., Кравчук Н.В., зокрема, питаннями тенденцій кондитерської галузі в Україні – Шестак О.В., Стрельникова Д. та ін. [1-3]. Проте, їх праці носили загальний характер, не розкриваючи факторів впливу на структуру виробництва та галузь у цілому.

Формулювання цілей дослідження. При середній рентабельності виробництва 8-18% у собівартості кондитерської продукції на сировину припадає в середньому 60-70%. Отже, сировинний ринок відіграє левову частку впливу на виробництво кондитерських виробів. Метою статті є аналіз основних чинників впливу на кондитерське виробництво, а також оцінка ступеня їх впливу.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. З точки зору сезонної стабільності попиту проведено порівняльне аналітичне дослідження споживання продукції кондитерської галузі. З'ясовано, що продажі кондитерської продукції іманентний сезонний характер (рис. 3). Яскраво виражена сезонність, коли об'єми продажів значно перевищують «звичайні» продажі, призводить до збільшення навантаження на логістику та потребує додаткового персоналу.

Найбільше кондитерської продукції споживається у жовтні (91,6 тис. т), найменше – у червні (58,4 тис. т), тобто на 36 % менше.

Серед сировинних чинників здійснено аналіз ринку какао-бобів, борошна та цукру, а також розглянуто рівень заробітної плати і ціни на енергоресурси в Україні.

Основною сировиною шоколадної кондитерської продукції є какао-боби. Їх особливістю є 100% імпорт з інших країн, оскільки в Україні дана культура не вирощується. На великих вітчизняних кондитерських фабриках існують цехи з повними циклами переробки какао-бобів великою потужністю. Це все робиться задля зменшення витрат на вихідну сировину (похідні шоколаду) та змен-

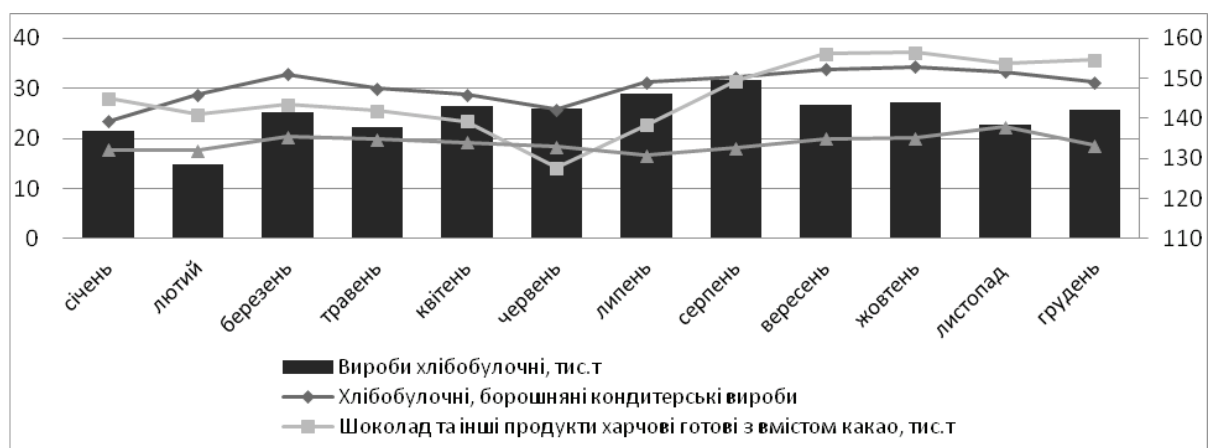

Рис. 3. Сезонність споживання хлібобулочних та кондитерських виробів у 2012 році

шення залежності від виробників-експортерів шоколаду. Фабрики отримують майже всі 100% какао-бобів з Африки. Основними країнами-імпортерами є Кот-Д'івуар, Гана, Бельгія та Індонезія.

Як відомо, какао-продукти можуть складати до 90 % від інгредієнтів шоколадної продукції кондитерської промисловості. Оскільки це значний показник, то було проаналізовано динаміку обсягу імпорту какао-продуктів за групами в натуральному та грошовому вираженні.

За кількісними показниками загальний імпорт какао-бобів зростав до 2008 року, після чого спостерігався різкий спад, що пов'язано із світовою фінансовою кризою. Надалі обсяги імпорту знову почали зростати, досягнувши у 2012 році 70,64 тис. т. При цьому, протягом всього аналізованого періоду вітчизняними фабриками найбільше імпортувався какао-порошок. Станом на 2012 рік обсяги імпорту какао-порошку залишилися майже на рівні 2006 року (21,57 тис. т).

За даним дослідженням встановлено, що до кризового періоду 2008 року рівень імпорту какао-бобів мав постійний яскраво виражений тренд росту як у грошовому, так і в натуральному вираженні. На початку кризи очевидний різкий спад в 11,5 % за обсягом, що, в свою чергу, значно зменшило темп приросту вартості імпорту з 35,3 % в 2007/2008 роках до 1,7 % в 2008/2009 роках.

Різке падіння ціни на сировину пояснюється тим, що станом на 2011-2012 роки в країнах-експортерах спостерігався великий врожай какао-бобів, а у країнах-імпортерах спостерігалася значне скорочення виробництва та скорочення величини виробничих запасів («проїдання») для вивільнення фінансових ресурсів. Для української кондитерської промисловості, що славиться стабільністю внутрішнього попиту, зокрема на шоколадну продукцію, ця ситуація виявилася позитивною, що призвело до збільшення обсягу імпорту на 3,9 тис. т, або на 5,8 %.

Для системного підходу до бачення тенденції формування цін на цукровомісну кондитерську продукцію

було досліджено ринок цукру України. Оскільки, серед трьох видів кондитерських виробів найбільш залежними від цукру є кондитерські вироби з цукру без вмісту какао. Саме ці вироби чітко корелюються з усіма чинниками, що іманентні ринку цукру в Україні.

Виробництво цукру в Україні протягом останніх трьох років демонструвало зростаючу тенденцію, досягнувши у 2011-2012 рр. рекордного значення 2,33 млн. тонн. У 2012-2013 рр. очікується незначне зниження даних обсягів до рівня 2,296 млн. тонн, що при внутрішній потребі ринку в 1,8 млн. тонн є достатньою.

Баланс попиту та пропозиції на ринку цукру України свідчить про спадну тенденцію обсягів внутрішнього споживання за останні 5 років. Дана тенденція характеризується зниженням рівня споживання цукру населенням за одночасного збільшення обсягів промислового споживання.

Для оцінки динаміки цін на цукор було проведено дослідження залежності між валовим виробництвом в країні та ціноутворенням. Встановлено, що в роки найбільшої врожайності цукрового буряку (2006-2007 рр., 2011-2012 рр., 2012-2013 рр.) ціни показували спадну тенденцію, а відповідно в роки помірному випуску росли вгору. Це ще раз підтверджує раніше встановлений факт постійного попиту на цукор, як з боку населення, так і з боку промисловості (рис. 4).

Враховуючи динаміку виробництва та споживання цукру в країні можна зробити висновок, що починаючи з липня 2011 року спостерігалася спадна тенденція цін на цукор.

Для детального аналізу сектору борошняних кондитерських виробів важливим є аналіз ринку борошна, оскільки саме даний продукт є основною складовою у виробництві тортів, тістечок, печива та ін. Приблизно 40 % вартості борошняних кондитерських виробів визначається ціною борошна, яка в свою чергу багато в чому залежить від цін на зерно.

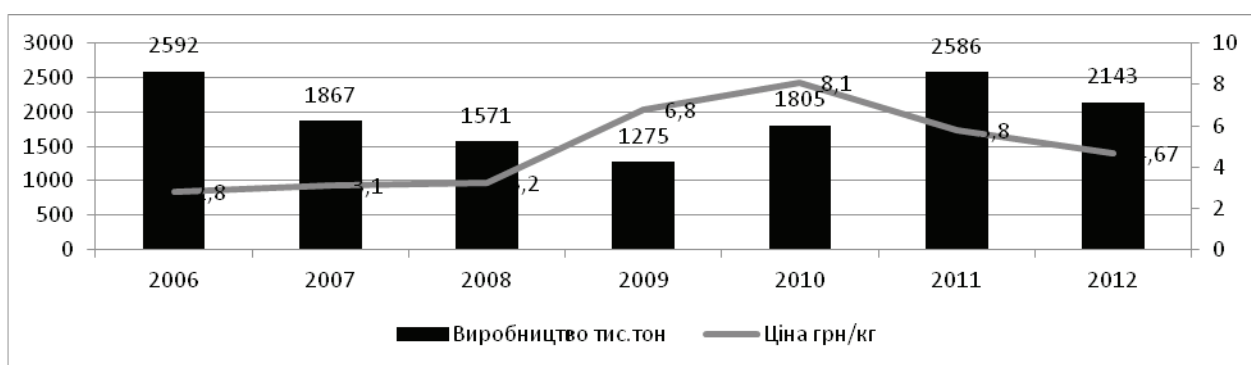

Рис. 4. Виробництву цукру і середньорічні оптові ціни

Для розуміння специфіки формування ціни на борошно було проаналізовано структурний поділ собівартості при виробництві борошна. З'ясовано, що вартість зерна становить приблизно 81 % від загальної вартості борошна, далі йдуть вартість електроенергії (6,5 %), вартість робочої сили (4 %), а також витратні матеріали та інші витрати (8,5 %), відповідно до даних Міжнародної асоціації мірошників.

Обсяг ринку борошна в Україні в основному орієнтований на внутрішній ринок і приводиться в рух за рахунок внутрішнього виробництва. Цей показник має тенденцію до зниження за останні кілька сезонів. Основною причиною цього є скорочення чисельності населення в країні. В цілому досліджено структуру споживання борошна на українському ринку.

Проаналізовані зміни чисельності населення і виробництва хліба та визначено, що за останні 5 років споживання хліба на душу населення скоротилося в середньому на 7 %. Одночасно спостерігається різке зростання споживання хлібобулочних виробів, що в цілому компенсує зниження споживання хліба. В результаті, протягом останніх декількох років один українець стабільно споживає майже 78 кг борошна на рік.

Ціноутворення на продукцію борошномельної промисловості залежить від обсягу зібраного зерна, хоча це часто коригується Антимонопольним комітетом, Кабінетом Міністрів і Державним резервним фондом. За останні 5 років ціна нестримно зростала незалежно від обсягів виробництва (рис. 5).

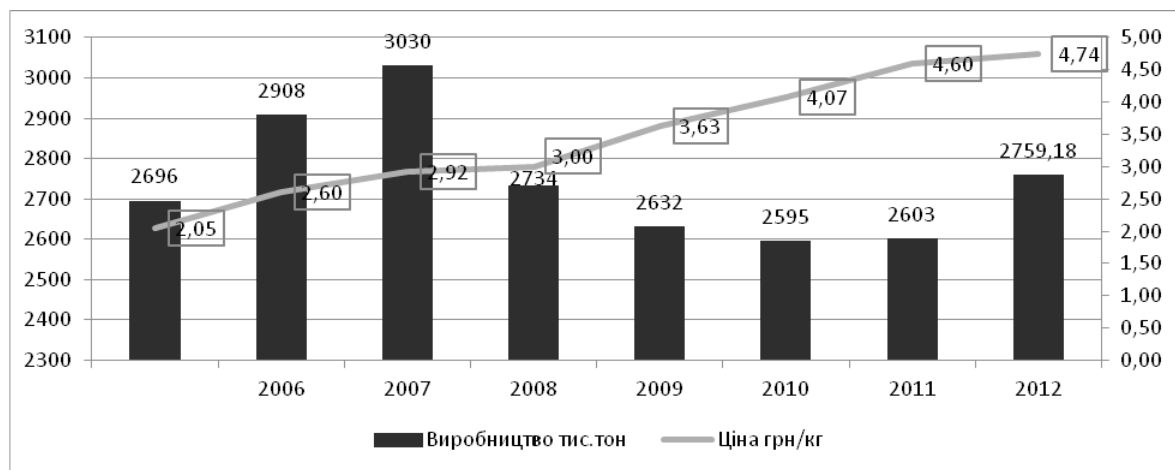

Рис. 5. Динаміка зміни цін на борошно та загальне виробництво

Загальноновизнаним є факт досить жорсткого державного регулювання вітчизняних ринків аграрної продукції, починаючи від впливу на зовнішню торгівлю (обмеження експорту зерна, стимулювання імпорту низки тимчасово дефіцитних товарів) і закінчуючи регулюванням рентабельності виробництва, цін та торговельних надбавок при виробництві та реалізації харчової продукції.

Оплата праці є невід'ємним чинником, що впливає на формування ціни вихідної продукції кондитерської промисловості. Було проведено дослідження росту номінальної заробітної плати у харчовій промисловості, до складу якої входить кондитерське виробництво. Для визначення одночасного впливу інфляції для аналізу була включена саме номінальна заробітна плата, а не реальна (рис. 6).

Рис. 6. Динаміка номінальної заробітної плати в харчовій промисловості, грн.

За останні 5 років абсолютне відхилення показника номінальної заробітної плати склало 1 962 грн., а відносне – 260 %. Причому з 2007 по 2012 середньорічний приріст зарплати коливався в межах 10-32 %: найменший приріст був у 2009 році, що пояснюється настанням кризової ситуації в економіці України, а найбільший – за рік до початку фінансової кризи, тобто у докризові часи «гарячих цін».

Таке жваве зростання заробітної плати не могло не торкнутися цінової політики кондитерської промисловості, а саме фактор впливу мав додатний характер щодо подорожчання продукції галузі. Іншим важливим

чинником, що впливає на кондитерський сектор є ціни на природний газ та електроенергію, які значно зросли з 2008 року (рис. 7).

Ціни на енергоносії є чітко контрольованими з боку уряду Національною комісією регулювання електроенергетики України. З'ясовано, що відбувається одночасне підвищення тарифів, причому темп росту цін на газ значно перевищує темп росту цін на електроенергію. Дане дослідження пояснює той факт, що асоціація «Укркондпром» щорічно оновлює основні засоби, впроваджує нові сучасні технології та обладнання для підвищення енергозбереження, а отже і ефективності виробництва.

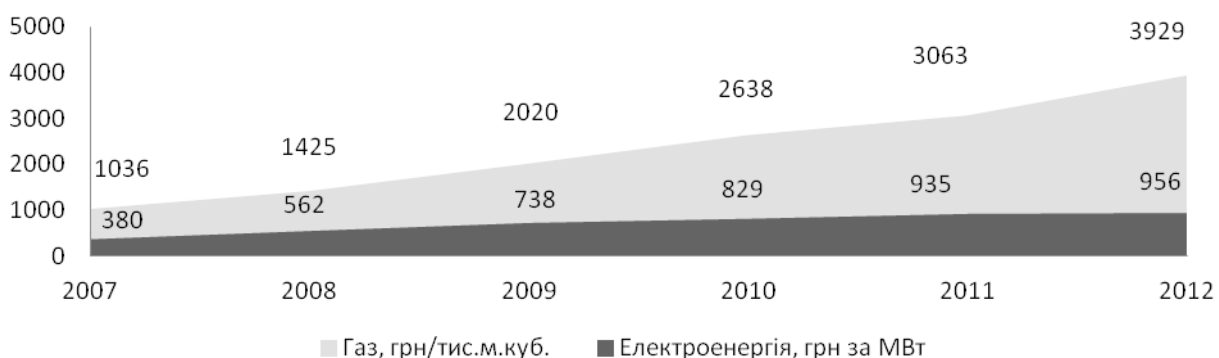

Рис. 7. Ціни на електроенергію та природний газ у 2007-2012 роках

Дані табл. 1 підтверджують факт постійного збільшення вартості енергоресурсів для підприємств України. Використовувати електроенергію у 2012 році стало на 2,3 %, а газ на 28,3 % дорожче. З'ясовано, що су-

купні фінансові затрати енергоресурсів кондитерськими фабриками на випуск одиниці продукції є невисокими порівняно з іншими ресурсами і складають до 5% собівартості.

Таблиця 1

Споживання енергоресурсів кондитерською промисловістю

Теплоенергія, Мкал				Електроенергія, кВт·год			
Роки				Роки			
2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
373	397	391	271	383	364	383	383

Здійснене дослідження ринку кондитерської продукції дає змогу провести аналіз взаємовпливу факторів на ринкову ситуацію в сегменті. Виокремлено тенденції всіх цінових змін на інгредієнти, змінні витрати при виготовленні продукції та інші фактори впливу (рис. 8).

Встановлено, що найбільший темп росту характерний ціні на газ, який за 2007-2012 роки склав 279 %. Таке зростання вплинуло на собівартість продукції, але

не надто, адже відсотковий склад витрат на газ в собівартості кондитерських виробів складає 1-6 %.

Не всі тренди мали однонаправлену динаміку, так ціни на какао-боби з 2007 до 2011 року зросли з 18,5 до 37,9 грн. за кг, а в 2012 році впали на 23,7 %. Це сталося за рахунок великої врожайності в основних країнах-експортерах сировини та зменшення загального світового попиту.

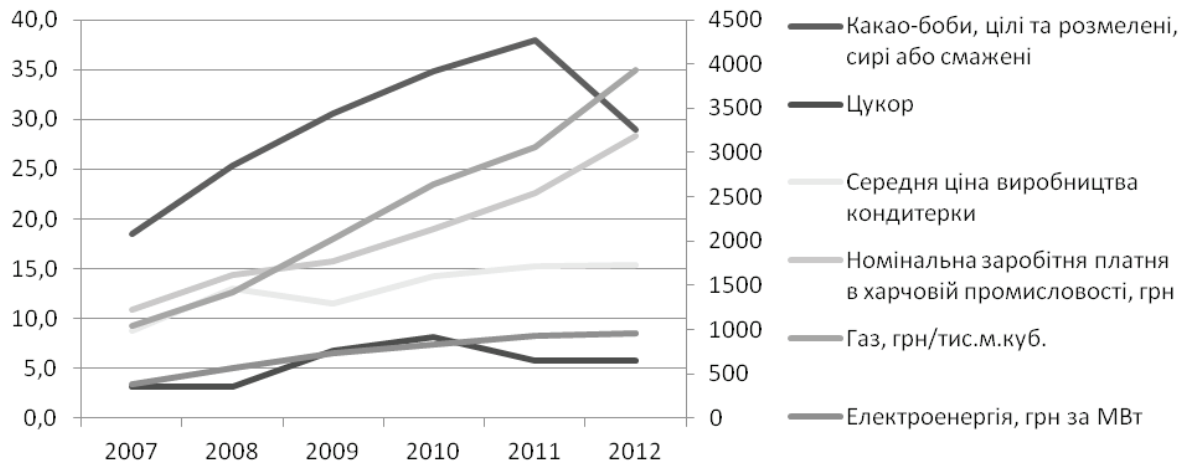

Рис. 8. Зміни в основних складових кондитерської продукції

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для формування висновку щодо ступеню впливу факторів на виробництво кондитерських виробів була створена матриця кореляційних зв'язків (табл. 2).

Досліджено ринки основних складових кондитерських виробів, динаміку цін на них та кореляцію між ними і собівартістю готової продукції. Найбільш корельованими виявилися групи – чинник-результат, а саме: ціна на газ та середня ціна на кондитерські вироби; ціна на електроенергію та середня ціна на кондитерські вироби; середня оплата праці в кондитерській галузі та середня ціна на кондитерські вироби; ціна на цукор та цукристі кондитерські вироби, ціна

на какао-продукти та шоколадні кондитерські вироби, ціна на борошно та борошністі кондитерські вироби. Зроблено висновок, що саме зміна цін на дані фактори найбільше впливає на ціну кінцевого продукту, а отже і на ситуацію на кондитерському ринку в цілому. Український ринок кондитерських виробів завершив етап свого формування і знаходиться в стані жорсткої конкурентної протидії. Утримання і заохочення нових споживачів можливе за рахунок новинок продукції, рекламної та маркетингової політики, пошуку нових ринків збуту (переважно за рахунок експорту), а також – освоєння виробництва некондитерської продукції (снеки, кава і т.д.).

Таблиця 2

Матриця кореляції між основними складовими собівартості кондитерської продукції

	Газ	Електроенергія	Заробітна плата	Цукор	Какао	Борошно	Чисельність населення
Середня ціна на кондитерські вироби	0,89	0,93	0,91				
Цукристі кондитерські вироби				0,23			
Шоколадні кондитерські вироби					0,95		
Борошністі кондитерські вироби						0,97	
Внутрішнє споживання кондитерських виробів							0,94

Для формування висновку про досліджену ситуацію на кондитерському ринку України в розрізі досліджуваних чинників було виконано SWOT – аналіз:

Таблиця 3

SWOT – аналіз ситуації на кондитерському ринку України в розрізі досліджуваних чинників

Сильні сторони	<ul style="list-style-type: none"> · Україна має багаті агресурси зерна та цукрових буряків для виробництва борошна і цукру, які є одними з основних інгредієнтів для приготування кондитерських виробів. · Споживчі переваги швидко розвиваються і вимагають нових продуктів з більш високою доданою вартістю. · Висока якість продукції. Фабрики уважно стежать за технологічними новинками у виробництві шоколаду, постійно здійснюють пошук нових видів сировини та обладнання, які б забезпечили мінімум витрат та високу якість продукції, та купують їх. · Наявність постійного внутрішнього постачальника лівової частки сировини.
Слабкі сторони	<ul style="list-style-type: none"> · Існуюче державне регулювання цін на цукор та борошно порушує розвиток сектора і, швидше за все, не буде скасовано в найближчому майбутньому. · Споживання кондитерських виробів має негативне зростання (у фізичних обсягах) у зв'язку зі скороченням чисельності населення та пропагандою здорового способу харчування. · Залежність від постачальників. Негативним є те, що компанія купує сировину як у вітчизняних, так і у зарубіжних постачальників. Тому зміни цін постачальника на сировину впливають на ціну готових кондитерських виробів. У випадку із зарубіжними постачальниками існує залежність від курсу валют.
Можливості	<ul style="list-style-type: none"> · З 2010 року українська економіка почала показувати період відновлення після кризи. · Сільське господарство в цілому має величезний невикористаний потенціал для подальшого зростання і забезпечення потреб кондитерського сектору, що сприятиме собівартості та розвитку експорту.
Загрози	<ul style="list-style-type: none"> · Зростання цін за одиницю продукції призведе до зниження споживання товарів. · Неясності урядової політики по відношенню до агро– та кондитерського сектору може призвести до структурних проблем. · Природні фактори. На компанії може негативно вплинути неврожай какао-бобів і цукрових буряків та зернових.

Література

1. Тюха І. В. Сучасні тенденції розвитку світового ринку кондитерських виробів [Текст] / І. В. Тюха, Н. В. Кравчук // Ефективна економіка. – 2012. – № 5. – С. 53-58.
2. Стрельникова Д. Сегментация украинского рынка кондитерских изделий [Текст] / Д. Стрельникова // Економіка та держава. – 2010. – № 3. – С. 69-71.
3. Шестак О. В. Сучасний стан та тенденції розвитку кондитерської галузі [Текст] / О. В. Шестак // Вісник НТУ «ХП». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХП». – 2013. – № 6(980). – С. 132-137.
4. Шашина М. В. Удосконалення ресурсного потенціалу кондитерської галузі [Текст] / М. В. Шашина // Ефективна економіка. – 2014. – № 5. – С. 34-39.
5. Обзор рынка кондитерских изделий Украины. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://pro-consulting.com.ua/analiz/pitanie/kond/index1.html/>
6. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html/.
7. Верховна рада України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0029-10http://www.urist.in.ua/archive/index.php/t-12444.htmlhttp://www.segodnya.ua/ukraine/nkre-ucpokaivaet-vcpoloshivshikheja-promyshlennikov-tseny-na-haz-podnjali-no-ne-cilno.html>
8. Сайт державної підтримки українського експорту. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrexport.gov.ua>
9. ТОВ «Український фінансовий сервер». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.smida.gov.ua
10. Перспективы развития пищевой отрасли в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credit-rating.ru/analytics/analytical-articles/12579/>.

Стаття надійшла 09.11.2014

Рецензент: Говорушко Т.А., доктор економічних наук, завідувач кафедри фінансів Національного університету харчових технологій

Крониковский Д.О.

кандидат технических наук, доцент
преподаватель кафедры автоматизации процессов управления
E-mail: kronikovsky@gmail.com
Национальный университет пищевых технологий
ул. Владимирская, 68, г. Киев, Украина, 01601

АНАЛИЗ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА КОНДИТЕРСКУЮ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ УКРАИНЫ

Кондитерская отрасль является самодостаточной, сформированной и развитой. Для полного понимания тенденций формирования рынка проведен анализ всех основных формирующих экономических факторов, оценка степени их влияния, без учета политических аспектов. Показано влияние каждого фактора на производство в виде матрицы корреляционных связей. Общий вывод по ситуации и перспективе развития отрасли раскрыт в SWOT-анализе.

Ключевые слова: кондитерский рынок, факторы воздействия, корреляционные связи, SWOT-анализ.

Kronikovskiy D. O.

PhD, Associate Professor, Lecturer
Department of Automatization Processes of Control
E-mail: kronikovsky@gmail.com
National University of Food Technologies
st. Volodymyrska, 68, Kyiv, Ukraine, 01601

ECONOMIC ANALYSIS OF FACTORS IMPACT ON UKRAINE'S CONFECTIONERY

Abstract. Introduction. Confectionery industry is self-sufficient, formed, developed with minimal losses experienced crisis period and the beginning of 2010 steadily increasing its production capacity. Domestic confectioners offer their customers new products, favorable price offers, original ways of distributing products, and invest heavily in advertising to inform the operational innovations. Flour confectionery products make up 47% of the total confectionery market in Ukraine. Cocoa products segment with all its diversity covers about 32% of the market, while the smallest market share (about 21%) is the segment of sugar confectionery. Prices for confectionery in Ukraine during the period from 2007 to 2012 and now are increasing due to increased production costs. According to the State Inspection for Control over prices, average prices for confectionery increased over the past six years at 71.4%. Growth in 2012 was observed at 0.8% (the average for all regions of Ukraine). **Purpose.** With an average profitability of production 8% to 18% in the cost of raw pastry products have an average of 60-70%. Thus, the raw market plays a major share of the impact on production of confectionery. Purpose of this article is to analyze the main factors influencing the production of confectionery and assessment of their impact. **Method (methodology).** The main factors that affect the capacity of the confectionery sector is the demographics of the population, the price of raw materials, wages in industry and energy prices. For a complete and systematic understanding of market trends formation, we conducted a detailed analysis of all points forming market factors without considering political factors. It is shown that a temporary cyclical factors are seasonal sales, which also has production oriented to optimize inventory in stock. **Results.** The conclusion regarding the degree of influence of each factor on production of confectionery made in the form of SWOT-analysis. To analyze detail degree of impact have been carried correlation between the factors and types of confectionery. On the basis of the interrelations built matrix of correlations with major check mark.

Keywords: confectionery market, influence factors, correlation, SWOT-analysis.

References

1. Tyukha I. V., Kravchuk I. V. (2012). Suchasni tendentsiyi rozvytku svitovoho rynku kondyters'kykh vyrobiv [Modern trends in the development of the global confectionery market]. *Efficient economy*, 5, 53-58.
2. Strel'nykova D. (2010). Sehmentatsyya ukraynskoho runka kondyterskykh yzdelyy [Segmentation of the Ukrainian confectionery market]. *The economy and the state*, 3, 69-71.
3. Shestak O.V. Suchasnyy stan ta tendentsiyi rozvytku kondyters'koyi haluzi [Current status and development trends in the confectionery industry] *Bulletin of NTU «KHPI». Series: Actual problems of development of Ukrainian society.* – Kharkov: NTU «KHPI», 6(980), 132-137.
4. Shashyna M. V. (2014). Udoskonalennya resursnoho potentsialu kondyters'koyi haluzi. *Efektivna ekonomika*, 5, 34-39.
5. Market overview products confectionery Corporation of Ukraine. Available at: <http://pro-consulting.com.ua/analiz/pitanie/kond/index1.html>.
6. State statistics Committee of Ukraine Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html.
7. Verkhovna rada Ukrainy [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0029-10http://www.urist.in.ua/archive/index.php/t-12444.htmlhttp://www.segodnya.ua/ukraine/nkre-ucpokaivaet-vcpoloshivshikhcja-promyshlennikov-tesny-na-haz-podnjali-no-ne-cilno.html>
8. State Export Support. (2014). «Economic» available at: <http://www.ukrexport.gov.ua>
9. Ukrain's'kyj finansovyy server SMIDA (2014), «Bazy danykh» available at: www.smida.gov.ua
10. Perspektyvu rozvytyya pyshchevoy otrasly v Ukrainy. [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.credit-rating.ua/ru/analytics/analytical-articles/12579/>.